

ASSIMILATION och DISSIMILATION

Åke Lundström 1982

Assimilation (anpassning)

I vanligt tal assimilerar vi ofta utan att vara medvetna om det: vi säger vanligen /mim bror/, när vi tror att vi säger 'min bror'. Vi säger vanligen /lessen/ och /massäck/, men vi skriver _____ och _____. Vi skriver 'handske' och 'utländsk' men säger /_____ och /_____/ . Vi säger /snappt/ men skriver _____, har /sakt/ _____, /lakt/ _____ och /left/ _____. Vi skriver 'dagsnyheter' men säger /_____, vi säger /stasministern/ för _____.

Följande uttryck blir i vanligt tal helt identiska: Lars kräver – Lars gräver, ingens stöd – ingens död.

Förklaringen till detta är språklig **assimilation**.

När en tonande konsonant (d, g, b, v) direkt följs av ett tonlöst -t, förlorar den sin stämbandston. Den "anpassar sig" (assimileras) och blir tonlös.

Adjektiv i neutrum: död-t _____, sned-t _____, god-t _____

Supinum av verb: (har) led-t _____, blöd-t _____, bed-t _____

Avledningar: flyga – subst. *flyg-t _____, driv-a – subst. *driv-t _____

jag-a – subst. *jag-t _____ (ty Jagd), lov-a – subst. *lov-te _____

giv-a – subst. gift (jfr eng. gift, sv. utgift), våldtag-a – subst. _____

Försök förstå detta genom att "känna efter" var i munnen och hur ljuden uttalas!

Andra exempel på assimilation:

till -k: eng. to drink, sv. drinkare – verbet *drinka _____

till -l: brud-lopp _____, liten – den _____ (eng. little)

till -n/-m: stad-na _____, sov-a – subst. *söv-n _____ (da. søvn)

till -s: *det-s _____

I latinska lånord: diskut- era – diskus-s-ion, pat-ient (lidande person) – pas-s-ion (lidande, lidelse)

Ibland bortfaller ett fonem genom assimilationen: invad-**d**-era – inva-s-ion, annekt-**d**-era (införliva) – annexion.

Jämför latinets octo (jfr oktober) med ty. acht, eng. eight, sv. _____, ital. _____ sp. ocho.

latinets noct (jfr nocturne – nattligt musikstycke) ty. Nacht, sv. _____, ital. _____

I latinet speglar skriften i regel uttalet: transkri**b**-era – transkrip-t-ion, ag-**g**-era – ak-t-iv/ak-t-ion, reg-**g**-era – rex <*re**k**-s (kung), rek-t-or.

Vanligen assimileras ett framförvarande ljud till ett efterföljande, men även motsatsen förekommer: sål-**d**e uppvisar normal imperfektändelse (-de) men *köp-**d**e blir _____, gul**d**/gyl**d**ene blev _____, skul**d** men 'för din _____', *isländ-**d**-ing _____.

Dissimilation (olikgörande):

När samma fonem förekommer två gånger i ett ord, har det ibland irriterat. På ena stället har fonemet då dissimilerats.

Fornsvenska 'lyckil' (jfr: lyckta dörrar, lock, lucka) blev 'nyckel'. På latin meri-dies (middag), inte *medi-dies, fastän 'i mitten' heter 'medi-us. Det latinska adjektivsuffixet -al(is) i 'pluralis, normal, central' blev -ar(is), när det föregicks av ett -l-: -singul-**ar**-is, popul-**ar**(is), famili-**ar**(is).